

Geef ze de ruimte!

Geef ze de ruimte!

Kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang

J.A.M. Rijnen en E.T. Schreuder

NIZW

1e druk: december 1997

2e druk: september 2000

© 1997 Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Auteurs

J.A.M. Rijnen

E.T. Schreuder

Eindredactie

Hemels Schrijfbedrijf

Irene Hemels

Foto-omslag

Clé Jansen

Illustraties

Len Munnik

Drukwerk

Giethoorn NND

ISBN

90-5050-599-6

NIZW-bestelnummer

E 221786

Deze publicatie is te bestellen bij

NIZW Uitgeverij

Postbus 19152

3501 DD Utrecht

Telefoon (030) 230 66 07

Fax (030) 230 64 91

E-mail Bestel@nizw.nl

Inhoud

	Voorwoord	6
1	Participeren moet je leren	8
2	Stappen en valkuilen	11
3	Hoe zit dat eigenlijk bij ons?	15
4	De meest gestelde vragen	18
5	Kinderparticipatie in de praktijk - werkvormen	22
	Een plan van aanpak	22
	Werkvormen	23
	Observeren	23
	Ganzenbordspel	24
	Praten met kinderen: kringgesprek	25
	Praten met kinderen: kindervergadering	26
	Vragenlijst	28
	Kinderen interviewen elkaar	29
	Kinderkrant	31
	Bouwen en knutselen	32
	Foto's maken	32
	Tot slot	33
6	Verwerken van de resultaten	34
7	Geef ze de ruimte: top tien van kinderwensen	37
8	Tot slot	43
	Vragenlijst kinderparticipatie	44
	Literatuur	46
	Nuttige adressen	49
	Overige publicaties buitenschoolse opvang	53

Voorwoord

Deze brochure gaat over kinderp participatie: over stem en ruimte geven aan kinderen. Zodat zij invloed hebben op hun eigen leefomgeving in de buitenschoolse opvang (BSO). Kinderen zijn als gebruikers van de buitenschoolse opvang een inspirerende bron van informatie. In deze brochure vind je alles over de eigen inbreng van kinderen, over hun mening, over wat zij wel en niet willen in de tijd die zij doorbrengen in het centrum voor buitenschoolse opvang en hoe je samen met de kinderen verbeteringen kunt aanbrengen.

6

Sinds oktober 1997 is de Tijdelijke stimuleringsmaatregel buitenschoolse opvang van kracht. De stimuleringsmaatregel is bedoeld om het aantal plaatsen voor buitenschoolse opvang uit te breiden. Ook inhoudelijk is de buitenschoolse opvang sterk in beweging, onder meer rondom het aanbod aan kinderen boven de acht jaar. In het NIZW-project *Vernieuwing in de buitenschoolse opvang* wordt gewerkt aan nieuwe modellen voor de opvang van basisschoolkinderen buiten schooltijd en het verbeteren van werkmethode n. In dit kader brengt het NIZW een serie brochures op de markt, waarvan deze brochure een onderdeel is. De andere titels staan achterin deze brochure.

Deze brochure is bestemd voor de leidsters en leiders van de buitenschoolse opvang. Ook het sociaal-cultureel jeugdwerk kan er zijn voordeel mee doen.

De brochure is als volgt opgebouwd. Allereerst wordt ingegaan op het belang van participatie voor kinderen. Er zijn immers verschillende redenen te geven waarom de actieve inbreng van kinderen zinvol, maar óók leuk is. Vervolgens geven we handvatten om participatie procesmatig te benaderen. In hoofdstuk 4 komen de meest gestelde vragen over kinderp participatie op de buitenschoolse opvang aan bod. Daarna gaan we uitvoerig in op enkele werkvormen die zich in de praktijk bewezen hebben. Als je wilt kun je dus direct aan de slag! Het werken van de resultaten van de participatie komt in hoofdstuk 6 aan de orde. De brochure wordt afgesloten met een overzicht van wensen van kinderen: een verlanglijstje.

Heinke Janssen, Ronnie van Wijk, Nicole Kroon, kinderen en leiding van het Trappenhuis in Tilburg, de Warmoes in Utrecht en de Zevensprong in Leidschendam hebben een onmisbare bijdrage geleverd aan het totstandkomen van deze brochure: bedankt!

José Rijnen
Liesbeth Schreuder

1 Participeren moet je leren

Waarom zou je je in de buitenschoolse opvang bezighouden met kinderpacticatie? Het antwoord ligt eigenlijk erg voor de hand: als kinderen er zelf over hebben meegedacht en zelf hebben kunnen kiezen, voelen ze zich ook meer verantwoordelijk voor die keuze. Kortom, hun betrokkenheid is groter. Dat werkt prettiger.

Bovendien komen de belangen van de kinderen dan vanzelf ook beter tot hun recht. De participatie van kinderen levert immers bruikbare informatie op. Je komt te weten wat de kinderen willen en wat ze ergens van vinden. Kinderparticipatie gebruik je structureel, als vinger aan de pols voor beleid en uitvoering. Maar ook als eenmalige activiteit, bijvoorbeeld door naar de mening van de kinderen te vragen bij het herinrichten van de buitenruimte.

8

Participatie is een recht

Een belangrijke reden om met kinderpacticatie aan de slag te gaan, is simpelweg dat kinderen er recht op hebben. Met de ondertekening in 1994 van het VN-Verdrag voor de Rechten van het Kind door Nederland hebben kinderen recht gekregen op informatie, participatie en bescherming.

Een Verklaring voor de Rechten van het Kind bestond al veel langer. Nederland heeft deze verklaring ook ondertekend. Maar het ondertekenen van een verklaring is slechts een intentieverklaring. Daarmee geef je aan het eens te zijn met de verklaring. Of je als land vervolgens ook actief aan de slag gaat, wordt niet gecontroleerd.

Het ondertekenen van een verdrag is veel bindender. Door het Verdrag voor de Rechten van het Kind te ondertekenen, heeft Nederland zich verplicht om de twee jaar te rapporteren over hoe het concreet de rechten van kinderen nakomt of beschermt.

In de dagelijkse praktijk heeft het recht op informatie en participatie voor kinderen vele gezichten. Voorbeelden hiervan zijn: het 'horen' van kinderen bij het toewijzen van de ouderlijke macht na een echtscheiding, de instelling van leerlingenraden op scholen, kindergemeenteraden, inspraakprojecten bij het inrichten van speelplaatsen of het inzichtelijk en toegankelijk maken van procedures en dossiers bij jeugdhulpverlening.

Een ontwikkelingsperspectief op kinderpacticipatie

Micha de Winter, schrijver van het boek *Kinderen als medeburgers*, is vurig pleitbezorger van kinderpacticipatie. Hij durft te stellen dat de mogelijkheid voor kinderen om actief mee te denken en invloed te hebben op hun eigen bestaan onmisbaar is voor hun welzijn, gezondheid en ontwikkelingskansen.

De Winter biedt ons een ontwikkelingsperspectief op pacticipatie. Ontwikkelingsperspectief wil zeggen dat we kinderen begeleiden in het nemen van eigen beslissingen. Het is vreemd om te verwachten dat kinderen als ze 16, 18 of 21 jaar zijn opeens verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen bestaan. Zeker wanneer ze dat nooit hebben kunnen oefenen. Je zou kinderen al van jongs af aan vertrouwd moeten maken met pacticipatie en meedenken. Uiteraard steeds op manieren die bij hun niveau van ontwikkeling past.

9

Kinderinspraak en -pacticipatie dient daarmee concrete pedagogische doelen: kinderen leren er veel van. Kinderpacticipatie is daarom geen luxe, maar noodzaak. Kinderpacticipatie:

- helpt kinderen om hun zelfvertrouwen te vergroten, omdat er echt naar hen wordt geluisterd;
- stimuleert kinderen om zelfstandig na te denken;
- daagt hen uit om met elkaar en met volwassenen van gedachten te wisselen en te onderhandelen.

Als een dergelijke opvatting over pacticipatie spoort met je pedagogische ideeën, kun je alleen al vanuit *pedagogische overwegingen* kinderpacticipatie expliciet in het pedagogisch beleidsplan opnemen.

Pacticipatie uit respect

De Poolse pedagoog Janusz Korczak vindt dat kinderen zelf moeten bepalen wat zij willen en kunnen - uit respect voor de eigen identiteit van het kind. Kinderen groeien door hun eigen beslissingen te nemen. Ze leren van hun eigen ervaringen. Je moet kinderen niet klein houden door ze van alle gevaren weg te houden. Daarmee geef je een verkeerde boodschap mee aan het kind: 'Jij weet het nog niet, wacht maar tot je groot bent!' Nee, de mening van een kind is gelijkwaardig aan die van de volwassene. In het weeshuis van Korczak hielden de kinderen bijvoorbeeld een kindervergadering als er problemen waren. Zij organiseerden deze vergadering zelf, zochten zelf naar oplossingen en voerden die ook zelf uit.

Vanuit deze opvatting is het betrekken van kinderen bij beslissingen over activiteiten en regels van de buitenschoolse opvang een *houding* van de volwassene, die in alle contacten met de kinderen doorwerkt. Je bent een partner van het kind in het dagelijks leven.

Samengevat

Er zijn dus verschillende argumenten om participatie van kinderen een vaste plaats in het pedagogisch beleid van de buitenschoolse opvang te geven:

- Participatie is een recht van kinderen.
- Participatie stimuleert betrokkenheid van de kinderen.
- Participatie is goed voor de ontwikkeling van de kinderen.
- Participatie is een uiting van respect voor kinderen.
- Participatie is kwaliteitsverhogend voor de instelling.
- Participatie is informatief voor de leiding.

2 Stappen en valkuilen

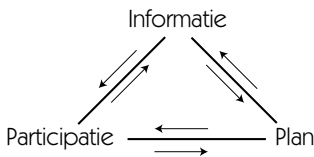
De participatiedriehoek als stappenplan

Bij het opzetten van kinderparticipatie kun je de zogenaamde participatiedriehoek als uitgangspunt nemen. Kinderparticipatie bestaat uit drie stappen die samen een cyclisch proces vormen: informatie geven, participeren, het maken van een plan. Deze drie vormen de participatiedriehoek.

De eerste stap voor kinderparticipatie is kinderen informeren. Kinderen kunnen pas ergens over meepraten en meebeslissen als ze op de hoogte zijn van de mogelijkheden. Zomaar vragen 'Wat vind je ervan?' of 'Wat zou je willen?' levert niets nieuws op, of nodig zelfs uit tot onzin-antwoorden.

Een eerste voorwaarde voor het opzetten van kinderparticipatie is dan ook dat je kinderen beschouwt als mondig en ze informeert over zaken die voor hen van belang zijn. Via allerlei manieren van informatie uitwisselen kom je uiteindelijk tot een plan of voorstel.

11

Afbeelding 1: de participatiedriehoek

Bij de drie stappen kun je als volgt te werk gaan:

Informatie

Je geeft de kinderen informatie over de volgende punten:

- Je geeft de marges aan. Dus waarover hebben kinderen wel en waarover hebben ze niets te zeggen?
- Je geeft informatie over andere deelnemers. Wie hebben er allemaal iets in te brengen? Denk aan: leiding, bestuur, gemeente, ouders, verschillende groepen van de buitenschoolse opvang, soms omwonenden, bijvoorbeeld in het geval van de buitenruimte.
- Je geeft de verschillende keuzemogelijkheden aan: wat hoort tot de mogelijkheden? Belangrijk hierbij is dat je de kinderen kennis laat maken met nieuwe informatie. Want datgene wat je niet kent, kun je ook niet willen.

- Je geeft informatie over consequenties. Bijvoorbeeld: 'Als we van de buitenruimte een voetbalveld maken, betekent dit dat we geen tuin meer overhouden', of: 'Als we een nieuwe computer aanschaffen, hebben we het hele jaar niets meer te besteden.'

Participatie

Je bepaalt met de kinderen de procedure zodat zij precies weten waar ze aan toe zijn:

- Wie praten er mee?
- Wanneer praten we?
- Waarover praten we?
- Hoe pakken we het aan?
- Wanneer zien de kinderen resultaten van hun inspanningen?

Daarna start je met de afgesproken activiteiten.

12

Plan/actie

Na de participatieactiviteit start de actie:

- Je geeft aan welke plannen van de kinderen worden uitgevoerd.
- Je geeft aan wanneer en hoe dit gebeurt en of de kinderen zullen helpen met de uitvoering van de plannen.

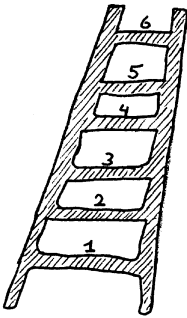
De participatieladder om valkuilen te vermijden

Hoe goed de bedoelingen van leidsters ook zijn, soms is kinderpactie niet wat het lijkt te zijn. Het is dan meer schijn dan werkelijkheid. Het is heel belangrijk om daar alert op te zijn. Voor je het weet stap je onbewust in deze valkuil.

Participatie van kinderen kent verschillende gradaties. Zo heeft de Amerikaanse psycholoog Roger Hart voor Unicef onderzoek gedaan naar participatie van jeugdigen. Hij heeft een ladder van participatievormen opgesteld waarbij de invloed van jeugdigen per trede toeneemt. Bepalend voor de positie op de ladder is de mate waarin jeugdigen de vrijheid hebben om zelf initiatief te nemen.

De onderste sporten van de ladder laten een aantal vormen van schijnparticipatie zien. Het gebeurt nog regelmatig dat kinderen worden ingezet bij acties van volwassenen zonder dat de kinderen zelf begrijpen waar het nou eigenlijk over gaat. Ga dus niet zomaar met een groepje kinderen naar de wethouder om uitbreiding van plaatsen, geld voor de buitenruimte of wat dan ook voor je centrum voor buitenschoolse opvang te vragen! Kinderen figureren dan als vertederend en decoratief materiaal voor doelen van volwassenen.

Bovenaan de ladder staan de vormen van participatie waarbij je kinderen serieus neemt in de eigen initiatieven die ze nemen en waarin je kinderen een stem geeft in de uiteindelijke keuze.

Afbeelding 2: De participatieladder

1 Manipulatie

Kinderen worden ingezet bij acties waarbij het gaat om belangen die door volwassenen zijn geformuleerd. Weliswaar om de belangen van de jeugd te vertegenwoordigen, maar de kinderen begrijpen de implicaties (nog) niet zelf. Het dragen van spandoeken door kinderen voor uitbreiding van kinderopvangplaatsen is hiervan een voorbeeld.

2 Versiering

Kinderen worden ingeschakeld om acties van volwassenen op te luisteren, zij zingen bijvoorbeeld een liedje op een congres voor buitenschoolse opvang. Volwassenen pretenderen echter niet dat dit in het belang van de kinderen zelf is.

3 Afkopen

Volwassenen willen zichzelf profileren als kindvriendelijk door jeugdigen ogenschijnlijk een stem te geven. Maar ze laten kinderen alleen meebeslissen over onbenullige zaken. Zo mogen de kinderen bijvoorbeeld bij de inrichting van de ruimte alleen meebeslissen of er rood dan wel groen tapijt komt.

4 Initiatief bij volwassenen, kinderen adviseren

Volwassenen nemen het initiatief om kinderen in te schakelen en stellen hen op de hoogte van het hoe en waarom. De kinderen worden geraadpleegd over een project dat door volwassenen ontworpen en geleid wordt. Dit betekent dat bijvoorbeeld bij de aanleg van een speelplaats in alle stadia feedback van de kinderen wordt gevraagd.

5 Initiatief bij volwassenen, kinderen beslissen mee

De volwassenen betrekken de kinderen als volwaardige partners bij een project. Neem de aanleg van dezelfde speelplaats. Nu geven kinderen

echter niet alleen advies, maar spelen een rol van betekenis in de beslissingen die worden genomen.

6 Initiatief en leiding bij de jeugd

Kinderen bedenken, organiseren en leiden zelf een project zonder tussenkomst van volwassenen. Zij beslissen dus zelf.

Op de participatieladder kun je aangeven welke vorm de kinderpactie bij jullie heeft. Natuurlijk is het 't beste om zo hoog mogelijk op de ladder te komen. Maar als je daar (nog) niet bent, wil dat vanzelfsprekend niet zeggen dat je het niet goed doet!

Kortom, kinderpactie heeft drie belangrijke elementen:

- Inspraak en advies van kinderen.
- Mede-organiseren door kinderen.
- Kinderen zijn zelf verantwoordelijk.

We noemen tot slot nog drie valkuilen die je moet trachten te vermijden:

Dwang

Niet alle kinderen hoeven mee te doen. Ga met de enthousiastelingen aan de slag. Kinderparticipatie mag nooit een 'moeten' worden.

Vrijblijvendheid

Doe iets met wat de kinderen zeggen. Niets is meer demotiverend dan wanneer je wel iets mag zeggen, maar er vervolgens niets mee wordt gedaan. Niet dat elke wens meteen gehonoreerd moet worden, maar werk samen met de kinderen aan creatieve oplossingen. Natuurlijk binnen het budget dat je tot je beschikking hebt.

Losse flodder

Hou het bij voorkeur niet bij een eenmalige losse activiteit; laat kinderpactie een integraal onderdeel van jullie werkwijze worden.

3 Hoe zit dat eigenlijk bij ons?

Weet je eigenlijk wel van elkaar hoe jullie over de inbreng van de kinderen zelf denken? Wat is jullie visie? Tot hoever laat je de kinderen meedenken: blijft het bij de keuze van hun broodbeleg of geef je ze verdergaande eigen verantwoordelijkheden? Voordat jullie binnen je eigen centrum voor buitenschoolse opvang met kinderopparticipatie starten, is het goed om te kijken hoe ieder afzonderlijk over kinderopparticipatie denkt.

15

Een vragenlijst als hulpmiddel

Als opwarmer kun je samen aan de slag gaan met de vragenlijst die achterin de brochure is opgenomen. Dit hulpmiddel is het meest effectief wanneer elk teamlid de vragenlijst individueel invult. Daarna bespreek je de uitkomsten met z'n allen. Er zijn geen foute of goede antwoorden. Het gaat erom wat je er zelf van vindt. Als je met elkaar de antwoorden vergelijkt, zul je ontdekken waarover je hetzelfde denkt en waar voor jullie de discussiepunten zitten.

Verschillende doelstellingen

Als je met elkaar de vragenlijst hebt besproken dan ontdek je dat je verschillende motieven kunt hebben om actief aan de slag te gaan met kinderopparticipatie. Voor de één is het vergroten van de betrokkenheid van de kinderen het belangrijkste: kinderen zijn enthousiaster over activiteiten die ze zelf leuk vinden en hebben meer zorg voor spullen die ze zelf hebben uitgekozen. Voor de ander gelden meer de pedagogische motieven, zoals het stimuleren van zelfstandig denken en het leren rekening houden met elkaar.

Vanuit de verschillende motieven die je hebt, komen ook verschillende (concrete) doelstellingen voort. Voorbeelden van doelstellingen zijn:

- Kinderen beslissen bij ons mee over de inrichting van hun groepsruimte en buitenruimte, zodra wij zelf aan een wijziging toe zijn.
- Kinderen hebben inspraak in alle regels die hen aangaan; zoals over opruimen, pesten, eten, verplicht meedoen of niet. Regels staan niet langer dan een half jaar vast. Daarna worden ze opnieuw ter discussie gesteld.

- Wij beslissen met de kinderen individueel wat zij zelfstandig mogen ondernemen vanuit het centrum voor buitenschoolse opvang. Voor ieder kind kunnen dus andere regels gelden.
- Wij vragen kinderen eenmaal per maand naar hun mening over het programma voor de komende tijd en het aanwezige speelgoed. Vervolgens proberen we zoveel mogelijk tegemoet te komen aan hun wensen en ideeën. Kinderen die dat willen kunnen meehelpen bij de organisatie, of het lenen/kopen van het gewenste speelgoed.
- Zodra wij een probleem in de groep constateren, proberen we op allerlei manieren bij de kinderen te stimuleren dat zij naar een oplossing zoeken.
- Zodra een kind een probleem bij ons meldt, stellen wij dit aan de orde in onze teamvergadering en zoeken we naar een oplossing. Daarna zoeken we actief naar informatie bij de kinderen om te controleren of de door ons gekozen oplossing het probleem ook werkelijk heeft opgelost.

Werkwijzen

Motieven en doelstellingen voor de kinderopparticipatie bepalen vervolgens je werkwijze. Vragen die je hierbij als team kunt stellen, zijn:

Alle kinderen?

- Wil je alle kinderen bereiken of wil je met een groepje aan de slag? Het kan bijvoorbeeld zijn dat je alleen met de oudere kinderen wilt praten over versoepeling van de regels.

Incidenteel?

- Wil je incidenteel met de kinderen om de tafel, of zoek je naar een meer structurele vorm?

Aparte activiteit?

- Wil je de kinderopparticipatie integreren in (bestaande) spelactiviteiten of wil je het juist duidelijk als aparte activiteit benoemen?

Voor concrete werkvormen kun je in hoofdstuk 5 terecht.

Beleid

Als kinderopparticipatie voor jullie centrum een wezenlijk onderdeel uitmaakt van het pedagogisch beleidsplan is het aan te raden je motieven en doelstellingen te expliciteren en op schrift te stellen. Bespreek ze met het bestuur en de ouders. Neem ze ook op in je beleidsplan en in brochures die naar de ouders en kinderen gaan. Besteed er ook een ouderavond aan.

Ouders betrekken

Het betrekken van ouders bij kinderopparticipatie is belangrijk. Het zou niet de eerste keer zijn dat de wensen van kinderen niet gehonoreerd

kunnen worden omdat ouders het niet eens zijn met de door kinderen en leiding gemaakte plannen. Een thema als 'zelfstandigheid' leidt gemakkelijk tot onvrede. Het voorkomt veel frustratie bij kinderen en leiding als met de ouders eerst de marges worden bepaald voor de zelfstandigheid van hun kinderen voordat hierover met hun kinderen wordt gesproken. Datzelfde geldt voor een thema als 'extra activiteiten'. Daarbij is het belangrijk om van tevoren na te gaan of ouders hiervoor eventueel een extra financiële bijdrage willen betalen.

4 De meestgestelde vragen

Kinderparticipatie: hoe doe je dat in de buitenschoolse opvang? Gelukkig hoeven we het wiel niet opnieuw uit te vinden. We kunnen ruimschoots profiteren van de ervaring van verschillende centra voor buitenschoolse opvang die al een tijd bezig zijn. Aan de hand van de twaalf meestgestelde vragen geven we praktische handreikingen bij het vormgeven van kinderpaticipatie.

18

1 Waar begin je, hoe maak je een start?

Vaak heb je de start al lang gemaakt. Ga maar eens na hoe vaak je al met de kinderen hebt overlegd over kleine alledaagse dingen. Als je de kinderen steeds serieus neemt, kijkt waar ze mee bezig zijn en luistert naar waar ze met elkaar over praten dan leer je hun leefwereld écht kennen.

Kinderen wonen in hun verhalen, in hun web van betekenissen. Duik eens in dat web! Probeer datgene wat je ziet te beoordelen vanuit hún perspectief: het perspectief van een mens dat niet klein is, maar groter wordt!

Als je de kinderpaticipatie als structureel aandachtspunt wilt uitwerken, is het aan te raden te beginnen met een speelse opwarmer voor de kinderen. Het ganzenbordspel dat is beschreven in hoofdstuk 5 kan een goede start zijn.

Binnen het team is het aan te raden om met de vragenlijst achterin de brochure te beginnen. Op die manier kun je de onderwerpen en de marges met elkaar vaststellen: waar gaan we het met de kinderen over hebben en wie krijgt waarover beslissingsbevoegdheid?

2 Vanaf welke leeftijd begin je ermee?

Kinderparticipatie kun je vormgeven vanaf het moment dat kinderen een jaar of vier zijn. Alleen is het wel zo dat kleuters vaak nog onvoldoende verbale vermogens hebben. Bij de jongsten ben je vooral aangevoelen op goed kijken en luisteren naar de kinderen. Je moet daarbij een sterk inlevingsvermogen hebben. De oudere kinderen kun je wel om hun mening vragen.

3 Waarover kun je het met kinderen hebben?

In principe kun je de inbreng van de kinderen overal bij gebruiken. Het is namelijk hun vrije tijd en hun leefomgeving, die zij binnen zekere

grenzen mede kunnen invullen. Concrete onderwerpen die zich goed lenen voor kinderparticipatie zijn: inrichting van de binnenruimte, inrichting van de buitenruimte, aanschaf van spelmateriaal, regels in de groep en planning van het programma.

4 Moeten alle kinderen altijd mee participeren of laat je dat aan de kinderen zelf over?

De buitenschoolse opvang is vrije tijd voor de kinderen. Daarom moeten activiteiten voor kinderparticipatie niet worden afgedwongen. De kinderen die het leuk vinden, doen mee. Dat wil niet zeggen dat die kinderen het dan ook voor het zeggen hebben. Als leiding representeer je immers ook de belangen van de andere kinderen. En als het nodig is, probeer je de reacties van degenen die niet mee willen doen te peilen. Dat kun je bijvoorbeeld doen door de resultaten van de kinderinspraak te presenteren aan de hele groep.

19

5 Moet je rekening houden met sekseverschillen?

Er wordt vaak onvoldoende aandacht besteed aan de verschillen tussen jongens en meisjes. Gemakshalve wordt bijvoorbeeld over 'kinderen' gesproken, terwijl alleen met jongens is gepraat. Met leeftijdsverschillen houden we eigenlijk als vanzelf rekening. Sekseverschillen zijn daarentegen veel minder in beeld.

Bij een onderwerp als participatie worden de verschillen tussen jongens en meisjes al gauw zichtbaar. Vaak zijn de meisjes in eerste instantie meer geïnteresseerd in 'praten' en de jongens meer in 'doen'. De aandachtsspanne van meisjes is over het algemeen groter: zij kunnen langer met een onderwerp bezig zijn, bijvoorbeeld tijdens een kindervergadering. In spelactiviteiten staan jongens vaak meer op de voorgrond. Zij nemen letterlijk en figuurlijk meer ruimte in beslag dan meisjes. Het is dus zaak participatieactiviteiten uit te zoeken waarbij zowel meisjes als jongens tot hun recht kunnen komen.

6 Welke vaardigheden hebben leidsters nodig?

Eigenlijk dezelfde vaardigheden die altijd nodig zijn om met kinderen te werken: interesse in het kind, geduld, goed kunnen kijken en luisteren, kunnen meespelen en meedenken met de kinderen en accepteren van hetgeen hij of zij zegt. Het is belangrijk dat je als leidster niet meteen gaat argumenteren of in de verdediging schiet. Het is ook van belang dat je niet al te hoge eisen stelt. Niet alle oplossingen hoeven van de kinderen te komen.

7 Hoe geef je kinderparticipatie een structurele plek?

Kinderinspraak en -participatie moet je zien als een proces. Participatie is een proces van gezamenlijk formuleren van problemen en gezamenlijk zoeken naar oplossingen. Daar moet je dan ook regelmatig tijd voor uittrekken. Dat kan door projectmatig te werken. Daarbij is het belangrijk dat de kinderen de globale lijn van het totaal kunnen volgen. Dat kun je visueel maken door op een tijdsbalk de momenten aan te geven waarop iets gebeurt dat met kinderparticipatie te maken heeft. Zo kun je bijvoorbeeld een vrolijk gekleurde tijdsbalk maken waarop de kindervergaderingen staan aangegeven. Voor de kinderen moet ook steeds het doel van een activiteit duidelijk zijn. Verder moet je ervoor zorgen dat er niet te veel tijd overheen gaat voordat de kinderen iets van de resultaten merken. Kinderen kunnen heel teleurgesteld zijn als dat lang duurt. Meer hierover vind je bij de werkvormen in het volgende hoofdstuk.

8 Hoe zorg je ervoor dat elk kind goed uit de verf komt en niet alleen degenen die toch altijd al 'in beeld' zijn?

Het ene kind is het andere niet. Sommige kinderen uiten hun ideeën makkelijker dan andere kinderen. Let met name op het ondersteunen van verlegen kinderen. Probeer woorden te geven aan hun soms onduidelijk geformuleerde of gemompelde inbreng. Ook allochtone kinderen kunnen moeite hebben met het onder woorden brengen van hun wensen. Soms omdat ze het niet gewend zijn dat volwassenen naar hun mening vragen, maar vaak ook omdat ze de bedoeling niet helemaal begrijpen.

Wees dus altijd duidelijk in je uitleg en gebruik zoveel mogelijk concrete voorbeelden. Gebruik daarom niet alleen verbale technieken. Vaak denk je dat het stellen van een vraag voldoende is om duidelijk te krijgen wat een kind vindt. Dat geldt dus niet bij ieder kind. Gebruik daarom ook methodieken die meer beeldend werken zoals tekenen, knutselen, foto's maken of een spel spelen (in hoofdstuk 5 wordt hierop uitgebreid ingegaan).

Op de verschillen tussen jongens en meisjes is eerder al iets gezegd. Deze spelen een rol bij het verschillend uiten van een mening. Ook dit is iets om rekening mee te houden.

9 Hoe krijg je iedereen van de leiding enthousiast?

Net zoals de ene leidster meer plezier heeft in samen buiten voetballen en de andere handiger is allerlei doe-activiteiten, zo zal het bezig zijn met participatie de één meer aanspreken dan de ander. Je hoeft niet allemaal even enthousiast te zijn. Het is wel een voorwaarde dat iedereen de uitgangspunten onderschrijft die jullie met elkaar vaststellen.

10 Wat doe je als de kinderen verschillende ideeën hebben?

Dat is iets wat kinderen eigenlijk zelf wel kunnen oplossen. Je moet er als leidster wel op letten dat je ook de kinderen een stem geeft die jonger zijn of hun mond niet open durven doen. In hoofdstuk 6 staan werkvormen om kinderen te helpen tot één keuze te komen.

11 Wat zijn de grenzen van de inspraak?

Niets is zo erg als achteraf te moeten horen dat er niets wordt gedaan met je ideeën omdat het toch niet mag of niet kan! De ruimte waarbinnen kinderen mee kunnen denken, moet duidelijk worden aangegeven. Maak helder wat wel en niet mogelijk is. Zo voorkom je teleurstellingen en houd je de realiteit in de gaten.

De grenzen stel je van te voren vast. Dat doe je met elkaar in je team of met de ouders. Vervolgens ben je daarover duidelijk tegen de kinderen, zodat die vooraf eerlijk zijn geïnformeerd. Als je duidelijk tegen kinderen bent, kunnen ze heel goed leven met beperkingen in hun zeggenschap. Kinderen leren op deze manier vanzelf dat veel dingen in het leven ingewikkeld zijn en dat bij belangrijke beslissingen vaak nogal wat verschillende mensen betrokken zijn.

21

12 Wat doe je als kinderen met negatieve gevoelens over de leiding komen?

Soms hebben kinderen, al dan niet terecht, kritiek op de leiding. Ze zijn boos of voelen zich onrechtvaardig behandeld. Laat een kind daar altijd over praten als het dat wil. Er moet dus ruimte zijn voor negatieve gevoelens over de leiding. Zorg er wel voor dat altijd gepraat wordt over *gedrag*: niet of iemand vervelend, stom, oneerlijk of wat dan ook *is*. Het gaat er om dat iemand iets vervelends, stoms of oneerlijks heeft *gedaan!* En pas altijd het principe van hoor en wederhoor toe. Laat de andere partij dus ook aan het woord! Om een dergelijk gesprek vruchtbaar te laten verlopen, zijn de communicatieprincipes van Gordon heel behulpzaam. Twee principes staan daarbij centraal. Allereerst: geef 'ik-boodschappen'. Dus: 'Ik vind het zo leuk om met jullie een spelletje te spelen,' in plaats van: 'Jullie willen altijd alleen maar televisiekijken!' Daarnaast is het belangrijk actief te luisteren naar de boodschap van het kind en deze proberen te begrijpen en verwoorden.

5 Kinderparticipatie in de praktijk - werkvormen

Heb je eenmaal besloten om kinderparticipatie vorm te geven, dan is de allereerste vraag natuurlijk hoe je dat kunt doen in de praktijk. In dit hoofdstuk komen verschillende werkvormen aan bod die je kunt toepassen. Er zijn twee wegen te bewandelen. Je kunt kinderparticipatie een duidelijke plek geven in het kader van je pedagogisch beleidsplan. Dat houdt in dat je veel van de hier beschreven werkvormen tegelijkertijd kunt uitvoeren. Het kan ook zijn dat je er nog niet meteen zo uitgebreid mee aan de slag wilt. Dan kies je een onderdeel uit dit hoofdstuk om mee te beginnen.

22

Een plan van aanpak

Maak allereerst een plan van aanpak dat de volgende elementen bevat:

1. Een overzicht van de doelstellingen die je hebt met kinderparticipatie.
2. Een overzicht van de verschillende leeftijdsgroepen waarmee je aan de slag gaat. Binnen de buitenschoolse opvang werk je met een breed spectrum aan leeftijden: van vier tot dertien jaar. Vanaf vier jaar kun je al starten; vanaf acht jaar kun je echt actief aan de slag met de kinderen.
3. Een vastgestelde periode waarin je gaat werken met de kinderen en waarin je een traject uitzet.
4. Een 'opwarmactiviteit' met de kinderen, waarin je op een speelse manier de kinderen informeert over participatie. Tevens prikkel je ze hiermee om al over een breed scala aan onderwerpen mee te denken.
5. Een keuze van de werkvormen waarmee je aan de slag gaat met de kinderen. Kinderparticipatie kan in de vorm van een kindervergadering, maar er zijn nog veel meer mogelijkheden. Na elke werkvorm volgt een moment van kiezen en onderhandelen. In hoofdstuk 6 kun je meer vinden over hoe gestalte te geven aan kiezen en onderhandelen.

Werkvormen

De hieronder gepresenteerde werkvormen zijn gekoppeld aan de verschillende doelstellingen die je als centrum voor buitenschoolse opvang met kinderparticipatie kunt hebben. Ook staat erbij voor welke leeftijdsgroep de werkvorm het meest geschikt is.

Observeren

Doel

De wensen van kinderen in kaart brengen.

Leeftijd

Vanaf vier jaar.

Vorbereiding

Een uur.

Benodigdheden

Potlood en papier.

Uitvoering

Als je jonge kinderen wilt betrekken bij het verbeteren van de buitenschoolse opvang is observeren, dus kijken en inleven, een goede manier. Je omschrijft de activiteit die je wilt verbeteren (bijvoorbeeld 'buiten spelen' of 'eten') en de thema's die je daarbij in beeld wilt krijgen. Bij buiten spelen kan dat zijn: waar spelen de kinderen, met wie en hoe lang.

Je start met kijken en registreren zonder te interpreteren. Wat doen de kinderen precies, waar reageren ze positief of negatief op, of juist niet? Je probeert de situatie vanuit het perspectief van het kind te beleven en daardoor op ideeën te komen voor verbetering. Daarna kun je proberen daar feedback op te krijgen van de kinderen zelf: klopt het wat je hebt gezien?

Ook kun je met een collega je observaties bespreken: wat kan het betekenen wat je gezien hebt? Tot slot moet je wat je gezien hebt ook vertalen naar een concrete actie: er iets mee doen!

Een voorbeeld uit de praktijk:

Er is een nieuwe tent aangeschaft. Sindsdien is er steeds ruzie. Te veel kleintjes willen tegelijkertijd verschillende dingen doen met de tent. Met kijken en af en toe iets vragen, kun je de oorzaak van de problemen achterhalen. Dan blijkt bijvoorbeeld dat sommige kinderen gewoon rustig willen kamperen of vaders spelen. Anderen willen steeds door de ingangsbuis

kruipen of verstoppertje doen. De aanschaf van een tweede tent geeft de oplossing. Maar daar horen wel duidelijke afspraken bij over wat in welke tent gebeurt. Zo'n oplossing is dan op basis van de informatie van de kinderen tot stand gekomen. Kinderparticipatie bij uitstek dus!

Je kunt ook gebruikmaken van een bestaand observatie-instrument, zoals de observatielijsten Werken aan Welbevinden van het NIZW. Deze observatielijsten kun je vinden in het *Handboek kwaliteitssystemen kinderopvang* van de VOG. Met name de lijsten waarmee je kinderen in verschillende situaties kunt observeren, zijn geschikt om behoeften van kinderen mee te achterhalen.

Ganzenbordspel

Doel

Inventariseren van 'hot items' bij kinderen.

Leeftijd

Vanaf acht jaar.

Voorbereiding

Minstens twee uur voor het opstellen van de vragen, het maken van de kaartjes, de dobbelsteen en het ganzenbord en het organiseren van een videocamera. Het spel kan met de kinderen samen worden gemaakt.

Benodigheden

Potlood en papier, videocamera, flip-over, karton, pionnen, grote dobbelstenen, gekleurd papier.

Uitvoering

Het ganzenbordspel uit *Bofferds* is een aardige opwarmactiviteit. Het is een prima werkvorm om een aantal 'hot items' naar boven te krijgen. Op een leuke manier kom je te weten waar de kinderen op dit moment mee bezig zijn. Het NIZW heeft dit spel op drie centra voor buitenschoolse opvang uitgetoetst: in Tilburg, Utrecht en Leidschendam. Het spel is op video opgenomen.

Het spel gaat als volgt in zijn werk. Kinderen spelen een levensgroot ganzenbordspel. Ze komen soms op vakjes waar ze een vraag moeten beantwoorden. Bij het spel zitten kant-en-klare vragen. Dit zijn vragen in de trant van: 'Als jij de baas was van de buitenschoolse opvang, wat zou je dan veranderen?', 'Noem drie dingen die je het liefst hier doet.', of: 'Noem drie regels van deze buitenschoolse opvang waar je het (niet) mee eens bent.'

Ondanks de kant-en-klare vragen, is het aan te raden ook zelf vragen te

maken. Zo kun je aan de orde stellen wat jij graag wilt weten van de kinderen. Het is mogelijk om zelf met de spelregels te variëren: in één van de centra voor buitenschoolse opvang, waar geëxperimenteerd is met het spel, mocht een kind bijvoorbeeld andere kinderen interviewen voordat hij of zij de vraag zelf beantwoordde. Daarmee slecht je een drempel voor het kind, tegelijkertijd krijg je ook meerdere antwoorden.

Op deze plek geven we de belangrijkste aandachtspunten weer bij het spelen van het ganzenbordspel:

- Het spel valt of staat met een goede voorbereiding. Maak het voor de kinderen aantrekkelijk om het spel te spelen door bijvoorbeeld een leuke versiering. Maar zorg ook dat je de spelregels goed kent zodat tijdens het spelen geen verwarring of vervelende pauzes ontstaan.
- Formuleer de vragen helder en kort, anders begrijpen de kinderen het niet.
- Speel het spel met een kleine groep kinderen, anders moeten ze te lang op hun beurt wachten.
- Gebruik een echte of een 'nep'-microfoon: het kind dat de microfoon in handen heeft mag praten. Op deze manier kun je vermijden dat de kinderen allemaal door elkaar praten.
- Noteer de antwoorden met steekwoorden op een flip-over, want voor je het weet ben je de belangrijkste opmerkingen weer vergeten.
- Je kunt het spel met kinderen uit één centrum voor buitenschoolse opvang spelen. Je kunt ook kinderen van verschillende centra bij elkaar halen.
- Je kunt kinderen vragen om een vriend(innet)je van school mee te nemen om dit spel te spelen. Misschien vinden de kinderen het wel een leuk idee om zo'n spel samen met kinderen van buiten te spelen.
- Het is mogelijk om de antwoorden met de kinderen na te bespreken via het vertonen van de video die je van het spel hebt opgenomen. Bij het uitproberen van het spel werkte dit overigens niet helemaal: kinderen vinden het wel leuk om de video te bekijken, maar meer om hilarische redenen ('Kijk mij eens!') dan inhoudelijke. Voor nabespreking in het team of met de ouders is de video echter wel illustratief.

25

Wanneer blijkt dat kinderen verschillende dingen echt anders willen, moet je daar later op terugkomen om gezamenlijk oplossingen te bedenken. Hoofdstuk 6 geeft daarvoor handreikingen.

Praten met kinderen: kringgesprek

Doel

De kinderen in algemene zin consulteren en ze de ruimte bieden om hun inbreng te geven over regels, sfeer in de groep, inrichting van de ruimte, aanschaf van nieuw speelgoed, programma voor de komende maand, jaarlijks uitstapje en ander zaken.

Leeftijd

Vanaf vier jaar.

Vorbereiding in de groep

Creëren van een gezellige sfeer.

Benodigheden

Eventueel schoolbord, flip-over of cassette recorder.

Uitvoering

Een kringgesprek klinkt vaak zo formeel. We zitten in de kring en iedereen mag om de beurt iets vertellen. Gesprekken met kinderen in de hele groep ontstaan het beste vanzelf. Soms heb je een kringgesprek zonder dat je dat tevoren gepland had, terwijl de bewust geplande kringgesprekken vaak weinig opleveren omdat de kinderen op dat moment net geen zin hebben om te praten. Toch kan een leidster wel op een kringgesprek aansturen door een ongedwongen sfeer te creëren en onderwerpen aan te snijden waarvan ze weet dat deze bij de kinderen leven.

26

Als voorbeeld noemen we een kringgesprek over regels. Een kringgesprek kan heel nuttig zijn bij het maken, opnieuw vaststellen of veranderen van groepsregels. Zeker bij de oudere kinderen is het zeer aan te raden pas regels te maken als er een duidelijk probleem is. Bijvoorbeeld: de kinderen mogen hun drinken altijd zelf uit de ijskast pakken. Maar ze rukken elkaar de flessen uit de hand zodat het drinken op de grond valt. Op zo'n moment is het tijdstip gekomen om te praten over de regels. Er is immers een oplossing gewenst. De kinderen ervaren op die manier dat regels er zijn om problemen op te lossen.

Overleggen met kinderen over regels en meningsverschillen heeft nog twee voordelen. Allereerst zullen kinderen zich eerder aan regels en afspraken houden als zij hun inbreng bij het vaststellen ervan mogen leveren. Daarnaast leren zij hoe conflicten over regels opgelost kunnen worden.

Soms is het natuurlijk gewoon zo dat de leiding bepaalt wat er gebeurt of moet gebeuren. Dan nog kun je de kinderen erbij betrekken: geef je argumenten waarom je denkt dat het zo moet en niet anders en luister naar de reactie van het kind hierop.

Praten met kinderen: de kindervergadering

Doel

Structureel en regelmatig overleg.

Leeftijd

Vanaf acht jaar.

Vorbereiding

Agenda opstellen, ruimte inrichten.

Benodigheden

Geen.

Uitvoering

Wanneer je kinderen structureel een stem wilt geven in de dagelijkse gang van zaken, kun je het opzetten van een regelmatige kindervergadering overwegen. Dat kan met alle kinderen, maar ook met een afvaardiging van de kinderen. Bij de laatste vorm is het dan wel van belang dat de uitkomsten ervan terugkomen naar de hele groep, zodat het niet iets blijft van een klein groepje kinderen.

Er zijn verschillende manieren om de uitkomsten van de kindervergadering terug te koppelen naar de grote groep. Denk bijvoorbeeld aan het maken van een krantje of een verslag, een vaste plaats op het prikbord, een opvallende poster als er nieuws is te melden dat voor iedereen van belang is, afspraken die worden opgehangen of een kort mondeling verslag tijdens een rustig moment met z'n allen.

27

Gebruik de kindervergadering niet alleen als er problemen zijn te bespreken! Dat is heel verleidelijk, maar het geeft de kinderen het idee dat er alleen gepraat wordt als er iets mis is. Zorg dus voor een evenwicht tussen 'zware' en 'lichte' onderwerpen.

Enkele tips bij het introduceren van de kindervergadering:

- Start de eerste keer met goed uitleggen wat de bedoeling is en wat de spelregels zijn.
- Doe het niet te vaak: zes keer per jaar bijvoorbeeld.
- Gebruik een vaste opbouw: mededelingen, agendapunten, rondvraag.
- Bespreek hooguit één of twee agendapunten per keer.
- Gebruik meerdere werkvormen. Dus niet alleen praten, maar ook eens tekenen, een spel spelen enzovoort.

Zowel voor het voeren van een kringgesprek als voor het leiden van een kindervergadering gelden verschillende aandachtspunten. We noemen een aantal momenten waarop de leidster moet ingrijpen om het gesprek (weer) in goede banen te leiden:

- Het gesprek gaat van de hak op de tak.
- Veel kinderen moet je 'bij de les' houden.
- Kinderen komen met onderwerpen die anderen oninteressant vinden of totaal niet begrijpen.
- Soms gaan gesprekken eigenlijk nergens over.
- Het zijn vaak dezelfde kinderen die aan het woord zijn.
- Kinderen houden soms lange verhalen waaraan je geen touw vast kunt knopen.

- Stille kinderen komen nauwelijks aan het woord.
- Niet elk kind komt aan de beurt.

Speels een gesprek sturen is een hele kunst. Hoe voorkom je bijvoorbeeld dat kinderen door elkaar heen praten? Werken met vingers opsteken, doet weer te veel denken aan de school. Een goed hulpmiddel bij het om de beurt praten, is het gooien van een bal naar elkaar. Maar wat als er met de bal gesmeten wordt? Soms is daarom het gebruik van een *praatstokje* aan te bevelen. Alleen degene die het stokje vasthoudt, mag praten. Het stokje heeft ook een magische kracht: als je het vast hebt, kún je ook veel beter praten dan zonder stokje. Het meegeven van iets geheimzinnigs aan het praatstokje kun je heel eenvoudig doen door te vertellen dat het een heel bijzonder en oud stokje is, het komt helemaal uit Afrika...

28

Een andere manier om het gesprek een beetje evenwichtig te laten verlopen, zodat om de beurt wordt gepraat en iedereen een kans krijgt, is het *kopen van een beurt*. Elke deelnemer aan het gesprek krijgt vier (of meer) muntjes. De gespreksleider verkoopt de beurten: wil iemand de beurt dan betaalt hij of zij een muntje aan de pot. Zijn je muntjes op dan betekent dat je mond houden. Deelnemers gaan op deze manier vanzelf zorgvuldig met hun beurt om.

Vragenlijst

Doel

Informatie verzamelen.

Leeftijd

Vanaf acht jaar.

Vorbereiding

Een uur voor het opstellen van vragen en maken van een vragenlijst.

Benodigheden

Vragenlijsten of flip-over, potloden, cassette recorder.

Uitvoering

Je kunt kinderen individueel of in kleine groepjes vragen stellen. Dit is minder eenvoudig dan het lijkt. Kinderen hebben namelijk de neiging om vooral positief of ontwijkend te antwoorden op vragen als: 'Hoe vind je het hier?' Dat kan zijn omdat ze de leiding niet voor het hoofd willen stoten of omdat ze met het antwoord 'fijn' de minste kans lopen op moeilijke vervolgvragen, zoals 'Waarom vind je het hier niet fijn?' Waarom-vragen zijn dan ook uit den boze. Je moet voorkomen dat het kind zich moet verdedigen.

Je zou een vragenlijst kunnen opstellen met enkele open vragen. Voorbeelden van open vragen zijn: 'Kun je wat vertellen over ...?' Of: 'Wat vind je van ...?' Dergelijke vragen leveren uitgebreidere antwoorden op dan gesloten vragen.

Na het opstellen van een vragenlijst leg je de vragenlijst voor aan de kinderen. Dat kan op verschillende manieren. Enkele mogelijkheden zijn:

- De kinderen beantwoorden de vragen schriftelijk op het centrum. Ze mogen met elkaar overleggen.
- De kinderen beantwoorden de vragen thuis, met hulp van hun ouders.
- De leidster interviewt de kinderen (individueel of in kleine groepjes) met behulp van de vragen en schrijft de antwoorden op.
- De kinderen interviewen elkaar met de vragen (eventueel met behulp van een cassette recorder of video).

29

Een goed idee is om een brievenbus te maken waar de kinderen hun antwoorden in kunnen stoppen. Trouwens, misschien is die brievenbus daarna als ideeënbus voor de kinderen te gebruiken. Ook dat is een vorm van kinderopparticipatie, mits de ideeën maar worden gebruikt.

Wensenlijst

Een alternatief voor de vragenlijst is het maken van een wensenlijst door de kinderen gezamenlijk. Je neemt een groot vel papier, waarop de kinderen hun wensen opschrijven. Zorg er wel voor dat iedereen aan de beurt komt om een wens op te schrijven.

Brief of tekening

Een veelgebruikt hulpmiddel om de stem van kinderen te horen, is kinderen brieven te laten schrijven of een tekening te laten maken over hun ideale buitenschoolse opvang. Hieraan kan een prijsvraag worden gekoppeld. De kinderen met de beste ideeën krijgen bijvoorbeeld een prijs. Daarna kunnen de brieven en tekeningen eventueel worden tentoongesteld.

| Kinderen interviewen elkaar

Doel

Kinderen actief betrekken bij een onderwerp, bijvoorbeeld het betrekken van vriendjes en vriendinnetjes van buiten het centrum voor buitenschoolse opvang.

Leeftijd

Vanaf acht jaar.

Voorbereiding

Eén uur, te besteden aan het opstellen van een paar startvragen voor de kinderen.

Benodigdheden

Cassetterecorder met opnamemogelijkheid, potlood en papier.

Uitvoering

Interviewen geeft de kinderen een actieve mogelijkheid om hun wensen en ideeën te uiten. Zomaar praten is soms bedreigend, maar met zo'n cassette-recorder erbij en een echte interviewer wordt het vaak al een stuk leuker.

Er zijn verschillende mogelijkheden om te variëren met de interview-techniek. Kinderen van één centrum voor buitenschoolse opvang kunnen elkaar interviewen. Kinderen van de buitenschoolse opvang kunnen bijvoorbeeld hun vriendjes en vriendinnetjes interviewen. Ook kunnen kinderen van twee verschillende centra voor buitenschoolse opvang elkaar interviewen.

Beperk de tijd van het interview. Twintig minuten is echt al te lang! Bedenk van tevoren wat je doet met de opgenomen interviews: is er

iemand die ze uitwerkt, bijvoorbeeld door de belangrijkste punten die zijn genoemd op een poster te presenteren? Of worden de interviews verwerkt in een krant?

Kinderkrant

Doel

Het vergroten van de betrokkenheid van de kinderen en het presenteren van hun wensen aan derden.

Leeftijd

Vanaf zes jaar.

Voorbereiding

Twee uur, te besteden aan klaarzetten van materialen, eventueel het installeren van computerprogramma's en het verdelen van rollen: wie tekent, wie maakt stukjes, wie maakt foto's?

Benodigheden

Potlood en papier, computer, fototoestel.

Uitvoering

Een krant maken is leuk en concreet. En als kinderen er zin in hebben, kun je er zelfs een project van maken waaraan ze verschillende keren werken. Pak het gestructureerd aan. Dat is echt nodig omdat het maken van een krant nogal wat tijd vergt. Bedenk van tevoren voor wie de krant is bedoeld. Alleen voor de kinderen, of gaat de krant ook naar de ouders?

Start met een werkbespreking met de redactie. De volgende punten kun je daarin aan de orde laten komen. Wat wordt het hoofdartikel? Wie gaat dat verzorgen? Welke interviews komen erin? Kunnen de jongste kinderen tekeningen maken? Komen er foto's in de krant? En wie gaan die foto's dan maken?

Als je het echt 'professioneel' wilt aanpakken: Bruna heeft in samenwerking met de Volkskrant een programma ontwikkeld waarmee kinderen hun eigen krant kunnen opmaken op de computer. Een aanrader! Zo zal de krant er meteen een stuk professioneler uit komen te zien. Het klinkt ingewikkeld om met computers aan de slag te gaan, maar het bijbehorende boek *Mijn eerste krant* is zeer duidelijk van opzet. Kinderen vanaf tien jaar kunnen met programma en boek vrij gemakkelijk zelf aan het werk. Er is relatief weinig begeleiding nodig.

Als de krant er ligt, moet je de krant natuurlijk ook nog verspreiden. Vanzelfsprekend krijgen alle kinderen (die kunnen lezen) van jullie centrum voor buitenschoolse opvang een exemplaar. Maar misschien zijn

ook de ouders geïnteresseerd of kinderen van andere centra voor buitenschoolse opvang.

Bouwen en knutselen

Doel

Actief bezig zijn met veranderingen rondom een concreet onderwerp, zoals het inrichten van de ruimte en de aanschaf van materialen.

Leeftijd

Vanaf vier jaar.

Vorbereiding

Twee uur, te besteden aan het uitwerken van een voorstel voor een bouw- of knutselactiviteit voor de kinderen, het inrichten van de werkruimte en het verzamelen en klaarzetten van materialen.

Benodigdheden

Potlood en papier, waardeloos materiaal, klei, scharen, verf, stukjes stof enzovoort.

Uitvoering

Concrete veranderingen in het centrum lenen zich prima voor het laten meedenken van de kinderen in de vorm van bouw- en knutselactiviteiten. Kortom, als je bezig bent met het herinrichten van de ruimte of met het opstellen van een activiteitenplan voor de vakantie, denk dan aan deze werkvorm. Begin met het inventariseren van allerlei mogelijkheden (de zogenaamde 'brainstorm'). Laat de kinderen daarna hun eigen wensen en ideeën vormgeven in een zelfgemaakt knutselwerk.

Deze werkvorm heeft verder eigenlijk niet zo veel uitleg. Veel centra voor buitenschoolse opvang zijn regelmatig met de kinderen bezig met bouw- of knutselactiviteiten. Leidsters hebben waarschijnlijk ideeën genoeg.

Als alle werkstukken klaar zijn, gaan ze nog niet meteen mee naar huis. De eindresultaten lenen zich goed voor een minitoonstelling. Zo komt het thema waar de buitenschoolse opvang mee bezig is voor iedereen zichtbaar in het vizier!

Foto's maken

Doel

Inventariseren van mogelijkheden voor concrete veranderingen.

Leeftijd

Vanaf acht jaar.

Vorbereiding

Anderhalf uur voor het organiseren van een instantcamera, het maken van afspraken waar gefotografeerd mag worden en het maken van afspraken met de kinderen over het gebruik van de camera.

Benodigheden

Potlood en papier, instantcamera.

Uitvoering

De buitenschoolse opvang gaat verhuizen, verbouwen of er komt een nieuwe buitenruimte. De tieners krijgen een eigen honk, er komt een sport- en spelruimte of een computerplek. Dergelijke concrete veranderingen lenen zich uitstekend voor het maken van foto's als werkvorm om kinderparticipatie gestalte te geven. Aan de hand van foto's praat het heel wat makkelijker. En wat ook belangrijk is: vaak komen er onverwachte mogelijkheden naar boven met deze methode. Dingen waar je anders nooit op zou zijn gekomen.

33

Je kunt als volgt te werk gaan. Elk kind mag de bestaande situatie op de foto zetten en een foto maken over hoe de toekomstige situatie eruit zou kunnen komen te zien. Die laatste foto kan bijvoorbeeld thuis, in de speeltuin, bij een neefje of bij een andere buitenschoolse opvang worden gemaakt. Beide foto's worden naast elkaar geplakt met een aantal argumenten tegen en voor datgene wat in beeld is gebracht.

Een alternatief voor het door kinderen fotograferen van situaties is om zelf foto's te maken. Als je dat prettiger vindt, kun je natuurlijk ook illustraties uit tijdschriften knippen. Deze foto's of illustraties leg je vervolgens voor aan de kinderen. Daarbij stel je de vraag: 'Wat spreekt je aan, wat vind je leuk hieraan?' Vaak roept dit heel onverwachte en spontane reacties op.

Tot slot

Veel van de hierboven beschreven werkvormen vergen een goede gesprekstechniek, maar bovenal een goede instelling van de leiding. Het gaat erom de kinderen echt aan het woord te laten. Dat kan alleen als je daadwerkelijk geïnteresseerd bent in hun mening, als je goed kunt luisteren en als je hun boodschap accepteert zonder dadelijk in de verdediging te schieten. In het boek *Luisteren naar kinderen* van Gordon staat hierover veel lezenswaardigs. De hierin beschreven communicatieprincipes staan aan de basis van echte kinderparticipatie.

6 Verwerken van de resultaten

Bij kinderinspraak en -participatie gaat het altijd om een samenwerking tussen volwassenen en kinderen. In onderling overleg komt iets tot stand. Je moet dan ook voorkomen dat de kinderparticipatie geïsoleerd wordt. Het hoort een integraal onderdeel van je activiteiten te zijn. Zo ontstaat een dialoog: een uitwisseling van opvattingen.

34

Onderhandelen en kiezen

Op een gegeven ogenblik liggen er verschillende wensen van de kinderen op tafel. Immers, als het goed is, resulteert iedere werkvorm in een aantal wensen en verlangens. Op dat moment beginnen de onderhandelingen. Want niet alles is uitvoerbaar. Waarschijnlijk alleen al om praktische redenen, maar ook omdat er meestal keuzes gemaakt moeten worden. Het moment is dus gekomen om te beoordelen wat echt noodzakelijk is en wat niet. Wie vindt wat nodig en waarom?

Onderhandelen gaat in stappen. Eerst maak je aan elkaar duidelijk wat je wilt en waarom. Daarna moeten de betrokkenen in verschillende stappen de verschillende belangen afwegen. Welke wensen zijn een 'must'? Wat kan er eventueel afvallen? Welk compromis valt er te sluiten?

Onderhandelen valt of staat met de bereidheid tot luisteren naar elkaar. Dat is iets waar je eigenlijk altijd aan moet werken: rekening houden met elkaar. Dat is niet altijd even makkelijk. Maar door het te ervaren, leren kinderen vanzelf dat belangen met elkaar kunnen botsen. Ze leren dan ook dat het sluiten van compromissen onvermijdelijk is.

Stickers

Op een gegeven ogenblik zijn er een paar keuzemogelijkheden overgebleven. Er moet nu echt een beslissing worden genomen! Hoe kun je dat nu het beste doen? Het kan immers best moeilijk zijn om tot een gezamenlijke oplossing te komen. Een mogelijke werkvorm die hierbij behulpzaam kan zijn, is het gebruik van stickers. Het stickers plakken kun je heel goed doen als de groep kinderen niet te groot is (maximaal dertig) en er veel keuzemogelijkheden zijn.

Je gaat als volgt te werk:

- Schrijf elk idee of plan op een apart stuk papier. Hang dan alle vellen op in het lokaal.

- Geef iedereen een rode en een groene sticker (gekleurde kleine ronde stickertjes zijn in bijna alle kantoorboekhandels te koop).
- De kinderen plakken bij het idee dat ze het beste vinden een groene sticker en bij het slechtste idee een rode sticker.
- Als iedereen klaar is, ga je de opgeplakte stickertjes tellen.

Overlegmodel

Het is ook mogelijk om aan de hand van het zogenaamde overlegmodel meningsverschillen te bespreken en zo een oplossing te zoeken waarin iedereen zich kan vinden. Doe dit vooral gestructureerd:

- Bespreek het probleem en luister daarbij goed naar elkaar. Zorg ervoor dat alle betrokkenen hun eigen mening over het probleem kunnen geven.
- Zoek mogelijke oplossingen. Zorg ook voor zo veel mogelijk oplossingen en gebruik vooral je fantasie. Spreek in dit stadium nog geen oordeel uit en sta geen kritiek toe.
- Zet per oplossing de voor- en nadelen op een rij. Schrap vervolgens de oplossingen die niet haalbaar zijn. Kies een oplossing en maak hier duidelijk afspraken over.
- Beoordeel na een tijdje de gekozen oplossing. Als het nodig is, stel dan eventueel gemaakte afspraken bij. Het is vooral belangrijk om na te gaan waarom een oplossing al dan niet heeft gewerkt. Het kan immers gebeuren dat iemand akkoord gaat met een bepaalde oplossing zonder er echt achter te staan. Hij of zij heeft dan ingestemd om bijvoorbeeld van het gezeur af te zijn. Dit kan echter wel weer een blokkade zijn voor het realiseren van de gekozen oplossing.

35

Terugkoppelen naar de ouders

Kinderen zijn je belangrijkste gebruikers van de buitenschoolse opvang, maar ouders zijn natuurlijk ook 'klant'. Kinderinspraak en ouderparticipatie zijn daarom nauw met elkaar verbonden en vergroten de betrokkenheid van beide partijen. Als ouders en kinderen voelen dat hun inbreng wordt gewaardeerd, zullen ze zich daardoor medeverantwoordelijk voelen voor het reilen en zeilen van de buitenschoolse opvang.

Als je kinderopparticipatie in je pedagogisch beleid of werkplan hebt opgenomen, mag je ervan uitgaan dat de ouders op de hoogte zijn van jullie visie daarop. Als je concreet met de kinderen rondom hun opvattingen en wensen aan de slag bent geweest, is het belangrijk de resultaten daarvan terug te koppelen naar de ouders. Zo kom je te weten of zij het met de uitslag van de kinderopparticipatie eens zijn. Bovendien zijn ouders altijd erg benieuwd naar de uitslag.

Een aantal van de al eerder besproken werkvormen leent zich heel goed voor het terugkoppelen van de resultaten naar de ouders. Denk maar

aan de kinderkrant, het tentoonstellen van werkstukken en het laten zien van een video-opname van het ganzenbordspel. Op een ouderavond kan een en ander nog eens expliciet aan de orde komen. Misschien is het zelfs wel mogelijk dat de kinderen een avondvullend programma verzorgen voor hun ouders.

■ Niet alleen meedenken, ook meedóen

Veel van de werkvormen die zijn besproken, zijn vooral gericht op het inventariseren van wensen en ideeën van kinderen over de gang van zaken op de buitenschoolse opvang. Door dat te doen, neem je de kinderen serieus en laat je hen meedenken. Wil de participatie ook echt bekliven dan moet je een stap verder gaan. Dat betekent de kinderen medeverantwoordelijk maken voor de resultaten van de kinderinspraak. Dat kun je doen door hen nauw te betrekken bij de uitvoering. Door de kinderen relatief eenvoudige dingen te laten doen bijvoorbeeld. De kinderen zullen zich daardoor juist zeer betrokken voelen. En betrokkenheid is een voorwaarde voor medeverantwoordelijkheid. Laat de kinderen bijvoorbeeld een ontwerptekening maken of de opgestelde regels uittikken op de computer. Je kunt ze ook meenemen om de voetbaltafel uit te zoeken. Zo zijn er nog talrijke voorbeelden te noemen.

36

Bij het uitwerken van de ideeën in de praktijk dien je een aantal dingen in de gaten te houden:

1. Hou de tijd tussen het moment van participatie en het uitvoeren van de plannen zo kort mogelijk. Kinderen zijn nú betrokken, het onderwerp leeft nu en is het gesprek van de dag. Als je dan te lang wacht met het oppakken van de uitwerking ervan, ebt de belangstelling en betrokkenheid weg. En wat nog erger is: kinderen hebben weinig vertrouwen meer in participatie. Er wordt toch niks mee gedaan!
2. Hou ruimte voor bijstellingen en aanpassingen, terwijl je werkt aan de voorgestelde veranderingen in de buitenschoolse opvang. Doe dat wel zonder de grote lijn uit het oog te verliezen. Een flexibele houding is echt onmisbaar. Vaak komen kinderen er pas 'al doende' achter wat ze eigenlijk bedoelen.
3. Hou ook alle betrokkenen op de hoogte van wat je bedacht hebt en gaat uitvoeren. Over de ouders hebben we het al gehad, maar wellicht hebben sommige veranderingen ook gevolgen voor de school of de buurt. Ga dus na of je hen ook moet inlichten.

7 Geef ze de ruimte: top tien van kindervensen

Het is natuurlijk spannend om te weten wat kinderen zoal aan veranderingen voor zullen stellen als je ze laat participeren. Voor de meeste leidsters is het toch iets nieuws: het vormgeven aan kinderparticipatie. Waar kun je dus op rekenen? We noemen de meest geuite wensen van kinderen tijdens inspraakprojecten bij buitenschoolse opvang. Het geeft je een beeld van wat je te wachten staat!

37

Een andere naam

'Ik zeg op school niet dat ik naar de buitenschoolse opvang ga. Veel te stom, dan denken ze dat ik nog naar de crèche moet of zo. Niemand gaat bij ons in de klas naar de buitenschoolse opvang, niks leuk!'
Laura, 8 jaar

Veel kinderen willen de naam van de buitenschoolse opvang veranderen. Ga maar eens bij jezelf na. Welke meid van tien jaar vertelt nou graag aan haar vriendinnen dat ze na school naar Dikkertje Dap of, nog erger, naar Duimelijntje gaat? Soms doen namen van centra voor buitenschoolse opvang nog te veel aan een crèche denken, en dat kan natuurlijk niet!

De indeling van de ruimte voor buitenschoolse opvang

'Vroeger hadden we het timmerhok als eigen honk.'
Ralph, 9 jaar

De indeling van de binnenruimte is voor veel kinderen een belangrijk aandachtspunt voor verandering. Veel kinderen spelen in kleine groepjes en hebben behoefte aan privacy tijdens hun spel. Een eigen ruimte voor de 'grote' kinderen staat hoog op de verlanglijst. Het moet daarbij echt om een ruimte gaan waar de kleintjes niet mogen komen. Zeg daarom niet te snel dat zoiets niet mogelijk is, maar zoek samen met de kinderen naar een oplossing of compromis.

Zo willen de oudste kinderen op zijn minst graag een eigen hoekje, met een matras, kussens en een gordijn of zo. Ze willen uit het zicht van de leiding kunnen spelen en ook niet steeds alle andere kinderen van de groep om zich heen hebben. Meisjes willen ook graag een ruimte waar ze ongestoord kunnen kletsen.

Meer vrijheid

'Het lijkt hier net een school, zoveel regels zijn er. Niks eerlijk, andere kinderen mogen na school wel doen en laten wat ze willen!'

Sandra, 11 jaar

Zélf mogen kiezen of je wel of niet iets doet, of je gewoon wat rondhangt, je loopt te vervelen of niet. Niet steeds allerlei aansporingen te horen krijgen om iets te gaan doen, of allerlei suggesties aangereikt krijgen om zogenaamd 'iets leuks' te doen. Veel, met name grote kinderen, willen zelf dingen ontdekken. Zij willen zelf hun tijd indelen en niet meer altijd rekening houden met de kleintjes.

Vooraf de grotere kinderen vinden dat er te veel regels zijn op de buitenschoolse opvang. Zij moeten al zoveel als ze op school zitten. Na schooltijd snakken ze naar wat meer vrijheid.

'Stoeien is leuk en boven tv-kijken en muziek luisteren. Limonade drinken aan tafel duurt veel te lang.'

Harrie, 7 jaar

Hou er rekening mee dat regels pas worden geaccepteerd als ze ook voor kinderen de oplossing vormen van een probleem. Vaak snappen de kinderen niet waarvoor de regels dienen.

Ze vinden het bijvoorbeeld stom dat je nooit nee mag zeggen tegen kinderen die mee willen doen: soms wil je toch ook wel eens met z'n tweeën spelen! Ze vinden het vervelend dat je altijd maar alles op moet ruimen, ook als je niets gedaan hebt met de spullen die er liggen. En ze begrijpen ook niet dat je zonder vragen niet buiten het hek mag. Leg dus zo veel mogelijk uit wat de redenatie erachter is.

De wens om zelf meer te mogen bepalen, geldt natuurlijk niet voor alle kinderen. Over georganiseerde activiteiten wordt verschillend gedacht: wat de één wel leuk vindt, vindt de ander vreselijk vervelend. Een aantal kinderen vindt knutselen absoluut niet leuk, maar vindt het juist weer fijn als er een voetbal- of tennistoernooi wordt georganiseerd.

De computer en de televisie

'Die computer zouden ze al lang maken, maar nu doet ie het nog steeds niet. Ze kunnen beter maar meteen een nieuwe aanschaffen, want zo heb je er toch niks aan! Eén is trouwens veel te weinig, dan moet je steeds zo lang wachten, of komt er ruzie van!'

Maartje, 9 jaar

De aanschaf van een computer, of tenminste een 'betere' computer, staat hoog op het verlanglijstje. Weinig centra voor buitenschoolse opvang hebben de beschikking over goede computers. De hoge kosten voor de aanschaf zijn daar natuurlijk debet aan. Toch is het begrijpelijk dat kinderen met die vraag komen. Want in steeds meer huishoudens staat een computer met alles erop en eraan.

In de Scandinavische landen hebben veel centra voor buitenschoolse opvang een computer met internetaansluiting. Dat geeft kinderen de mogelijkheid om over grote afstanden heen gezamenlijke projecten op te zetten, zoals het in beeld brengen van de trek van de ooievaars. Naast het spelen met computerspelletjes vinden kinderen zo iets ontzettend leuk om te doen. Het heeft toch iets spannends!

Wat voor de computer geldt, gaat ook op voor de televisie. Ook een televisie is niet meer weg te denken uit het Nederlandse huizegezin. Waarom staat hij dan nog niet op elke buitenschoolse opvang? Toch eens aan kinderen en ouders vragen wat ze daarvan denken.

39

Verandering

'Ik moet elke dag naar de buitenschoolse opvang, maar ik verveel me daar rot.'

Johan, 11 jaar

Zo af en toe eens iets heel anders meemaken of ondernemen. Als kinderen met deze opmerking komen, zijn ze een beetje uitgekeken op hún buitenschoolse opvang. Een suggestie van een groepje kinderen uit Tilburg was om eens te ruilen met een andere buitenschoolse opvang. Een paar kinderen van het ene centrum gingen op bezoek bij een ander centrum en omgekeerd. Het was een doorslaand succes en is nu ook vast onderdeel binnen de buitenschoolse opvangactiviteiten. En in een schoolvakantie kun je ook eens ruilen met een centrum in een heel andere stad!

Een andere mogelijkheid is om eens te informeren in de buurt naar de speel- en ontspanningsmogelijkheden voor kinderen. De kinderen kunnen je daarover als eerste informeren. Vraag hun wat er te doen is en wat ze leuk vinden om te doen in deze buurt. Is er een leuke speeltuin of sporthal? Wat doet scouting? Wat gebeurt er in het buurthuis? Zijn er cursussen of activiteiten waar de kinderen van de buitenschoolse opvang gebruik van kunnen maken? Als het budget het toelaat, is een uitstapje af en toe natuurlijk erg welkom. Vraag eens - voor de verandering - aan de kinderen zelf of zij daarvoor nog suggesties hebben.

Meer mogelijkheden om buiten te spelen

'Ik vind buiten spelen bij de buitenschoolse opvang het allerleukste. Maar eigenlijk moeten er meer bomen zijn in plaats van een grasveld. Buiten heb je tenminste vrijheid, dan kun je doen wat je wilt, binnen niet. Binnen bemoeit iedereen zich veel te veel met je, en moet je van alles.'

Peter, 8 jaar

Buitenschoolse opvang is meestal de plek voor kinderen waar ze nog een paar uur doorbrengen na een hele dag op school te hebben gezeten. Opnieuw binnen zitten levert dan niet altijd voldoende mogelijkheden om stoom af te blazen. Rennen, verstoppertje spelen, politie en boef spelen: binnen is er gewoon de ruimte niet voor.

Skaten, voetballen, basketballen en touwtje springen: een goede en afwisselend ingerichte buitenruimte is onmisbaar. Niet alleen een plein vol tegels, maar vooral ook zand, bomen, gras en struiken. Kortom, een tuin. Is die er niet, zoek dan naar een mogelijkheid in de buurt waar de kinderen naartoe kunnen gaan. Daarbij kun je denken aan een speeltuin, kloostertuin, kinderboerderij of avonturenspeelplaats.

40

Hutten bouwen

'Vroeger heb ik ongeveer vijf hutten gehad. Allemaal zelfgemaakt van hout dat mijn vader meenam van zijn werk. Als we een hut bouwden, waren we meestal in vijf dagen klaar. Maar na dertig dagen braken we hem weer af. Dat afbreken duurt ongeveer een uur. Maar het opruimen twee dagen. We bouwden de hutten meestal 's zomers, als het heel warm was. Met spijkers, hamers, schroevendraaiers en hout natuurlijk. Ik vind het jammer dat je hier geen hutten kunt bouwen.'

Ronald, 10 jaar

Hoog op de verlanglijst van veel grote kinderen staat het bouwen van een hut. Lekker bezig zijn met hout, spijkers en oude lappen. Als je een eigen buitenruimte hebt, is een hoek vaak al genoeg om een huttenbouwactiviteit mogelijk te maken.

Soms zijn er al concrete aanknopingspunten aanwezig om hutten in de buitenruimte te maken:

- een boom met wijd uitgespreide takken;

- een schuurtje waartegen de hut aangebouwd wordt;
- een houtwal of heg die gebruikt kan worden als beginnetje van een hut.

En dan moet je natuurlijk bouwmaterialen hebben. Er zijn speciale bedrijven die handelen in pallets. Het prettige van pallets is dat zij een mooie maat hebben voor kinderen. Kinderen hoeven dan alleen zelf te verzinnen hoe ze de verschillende pallets aan elkaar verbinden. Daar heb je spijkers voor nodig. Veel spijkers, vooral grote spijkers! En goed gereedschap. Je kunt kinderen ook nog een beetje helpen door wat palen in de grond te slaan.

Als de hut klaar is, heeft die voor veel kinderen de betekenis van een geheime schuilplaats. Het even-niet-gezien-worden is een belangrijk voordeel van het hebben van een hut.

41

Individuele afspraken

'Waarom mag ik na school niet eens op het pleintje voetballen? Ik kom daar altijd, en van mijn moeder mag het ook. Zeker omdat ze bang zijn dat dan iedereen daar naartoe wil!'

Rogier, 10 jaar

Niet elk kind is hetzelfde en niet alle ouders hanteren dezelfde regels in hun opvoeding. Sommige ouders en/of hun kinderen zijn het niet eens met de regels die gelden op de buitenschoolse opvang. Bijvoorbeeld over het al dan niet zelfstandig naar de buitenschoolse opvang gaan vanuit school, het meegaan met een vriendje direct na school of het voetballen op een plein twee blokken verder. Hoe ga je daarmee om? In gezamenlijk overleg met de ouders en het betreffende kind kun je in sommige gevallen overwegen om een contractje af te sluiten. Geef wel steeds duidelijk de grenzen van het centrum zelf aan: bijvoorbeeld dat er niet onderhandeld kan worden over bepaalde zaken, zoals de wens om af en toe met een paar kinderen zonder begeleiding de stad in te gaan.

De eerste vraag die bij je opkomt, is waarschijnlijk of zoiets nog wel werkbaar is voor de leidsters. Elk kind zijn eigen contract: hoe ga je daarmee om? Een logboek met alle individuele afspraken erin kan houvast bieden.

Een veilige omgeving

'Een paar kinderen pesten steeds, natuurlijk juist wanneer de leiding niet kijkt. Mij gelukkig niet, maar leuk vind ik het niet. Als ze mij gaan pesten dan ga ik er gewoon af.'

Denise, 10 jaar

Een plek waar je niet bang hoeft te zijn dat je wordt gepest: dat behoort de buitenschoolse opvang te zijn. Jammer genoeg is dat niet altijd het geval. Soms zijn er regelrechte loopgravenoorlogen aan de gang. En wel tussen de verschillende scholen die op de buitenschoolse opvang vertegenwoordigd zijn. De leiding moet dan ook altijd de ogen en oren goed open houden, want veel blijft onzichtbaar.

Soms is er niet eens echt sprake van ronduit pestgedrag bij kinderen, maar is de sfeer op de buitenschoolse opvang vijandig of juist onverschillig. Ook dat kan voor sommige kinderen een onveilig gevoel betekenen. Een punt dus om alert op te blijven: de onderlinge sfeer tussen de kinderen!

Niet te ver van huis of school

42

'Wat ik nou zo stom vind, is dat ik niet mag fietsen als ik gehaald word van school door de buitenschoolse opvang. Dan moet iedereen dat hele stuk lopen, terwijl ik gewoon mijn fiets bij me heb, maar dat kan dan weer niet!'
Joost, 6 jaar

Voor veel kinderen ligt de buitenschoolse opvang toch een stuk uit de buurt van school of thuis. Dat is niet alleen onhandig met vervoer, fietsen en zo, maar levert ook andere problemen op die niet meteen van praktische aard zijn. Opeens kom je bijna niemand meer tegen die je kent, je voelt je niet thuis in de buurt en mist je vertrouwde omgeving. De kinderen daar kijken je vreemd aan en pesten je misschien wel. Met name voor de wat oudere kinderen kan dat een bron van frustratie zijn. Een aandachtspunt voor alle centra voor buitenschoolse opvang: zorg dat je bij de scholen of de woonbuurt van je kinderen bent gevestigd.

Tot slot

In deze brochure hebben we een aantal praktische handreikingen gegeven rondom participatie van kinderen in de buitenschoolse opvang.

Kinderparticipatie moet je, zeker in het begin, goed onderhouden. Dat wil zeggen, zorgen dat die niet verslonst. Zorg dat het onderwerp regelmatig in de teamvergadering ter sprake komt. Zet het thema op gezette tijden op de agenda van de oudercommissie. En ga er twee keer per jaar met elkaar echt voor zitten om de plannen weer eens wat op te frissen. Het klinkt misschien heel bewerkelijk en tijdrovend, maar je krijgt er veel voor terug!

43

We hopen dat deze brochure de buitenschoolse opvang enthousiast maakt voor het meer betrekken van de kinderen bij voor hen belangrijke zaken. Zeker voor de oudere kinderen kan participatie van grote betekenis zijn voor het plezier waarmee ze naar het centrum voor buitenschoolse opvang (blijven) komen.

Vragenlijst kinderp participatie

1 Hoe leer je kinderen het best kennen?

- a. door naar ze te kijken
- b. door met ze bezig te zijn/te spelen
- c. door met ze te praten
- d. door met hun ouders of leerkrachten te praten

2 Kinderen willen op de buitenschoolse opvang vooral

- a. serieus genomen worden
- b. spelen
- c. net als andere kinderen zijn
- d. hun eigen plek hebben

3 De kinderen mogen meepraten over

- a. inrichting van de ruimte
- b. indeling van de tijd
- c. aanschaf van speelgoed
- d. huisregels

4 Op welke manier gebeurt dat?

- a. informeel, bijvoorbeeld tijdens het drinken of tussendoor
- b. om de zoveel tijd is er een vaste kindervergadering
- c. tijdens speciale bijeenkomsten rondom een of meer onderwerpen
- d. wij gebruiken alle drie de werkvormen

5 De kinderen beslissen mee over

- a. inrichting van de ruimte en de tijd
- b. aanschaf van speelgoed/activiteiten
- c. huisregels
- d. nergens over

6 De belangrijkste reden om kinderen inspraak te geven, is

- a. een beeld krijgen van wat kinderen leuk vinden/graag doen
- b. dingen ter discussie stellen
- c. dat ze er veel van leren
- d. dat het er gewoon bij hoort

7 De belangrijkste reden om geen inspraak te geven

- a. het levert niets op
- b. ik weet niet hoe ik het vorm moet geven
- c. je kunt niet aan de verwachtingen van de kinderen voldoen
- d. voor de kinderen hoeft het niet zo nodig

8 Welke hulpmiddelen heb je nodig voor kinderpacticatie?

- a. leuke en bruikbare werkvormen
- b. informatie van centra voor buitenschoolse opvang die hier al verder mee zijn
- c. een training in praktische vaardigheden
- d. een lange adem

Literatuur

Berding, J.

Kinderen zijn al groot, werken met kinderen volgens Janusz Korczak. Utrecht: SWP, 1995

Een uitleg van de grondgedachten van de Poolse pedagoog Janusz Korczak en toepassing daarvan in de kinderopvang en buitenschoolse opvang.

46

Bofferds. Purmerend: IMCO, 1996

Een werkmap met acht speelse werkvormen voor kinderteilname. Hierin is onder andere het ganzenbordspel opgenomen, maar ook een kwartetspel en het spel Trivitaart. Te bestellen bij IMCO. Telefoon (0299) 41 87 00.

De Hoogdroomboom. Utrecht: Stade, 1996

Een werkmap die volwassenen die met kinderen van acht tot veertien jaar werken, kunnen gebruiken om erachter te komen wat kinderen ervaren, voelen, wensen, om beter te kunnen aansluiten op de belevingswereld van kinderen. Deze elementen zijn in kant-en-klare opdrachten verwerkt. De werkbladen zijn kopieerbaar. Te bestellen bij Stade. Telefoon (030) 233 13 13.

Diepen, G. van

Participeren moet je leren. Amsterdam: IPP, 1997

Over participatie van jeugdigen in gemeentelijk beleid.

Gils, J. van

Wie niet weg is is gezien. Brussel: Koning Boudewijnstichting, 1992
Belgische kinderen in de leeftijd van zes tot twaalf jaar aan het woord over hun gezin, school, vrije tijd en vrienden en vriendinnen. Het materiaal is verzameld via opstellen en brieven.

Gordon, T.

Luisteren naar kinderen. Baarn: Tyrion, 1985

In dit boek staat een communicatietheorie die veelvuldig aangeraden wordt voor contacten tussen ouders of leidsters en kinderen. De communicatieprincipes zijn onder andere: actief luisteren, gebruikmaken van ik-boodschappen, en de geen-verlies-methode.

Hoex, J. en E.T. Schreuder

Werken aan welbevinden. Handleiding kwaliteitsstelsel kinderopvang. Alphen aan de Rijn: Samsom/Tjeenk Willink, 1997

De handleiding bevat informatie over de kwaliteitsnormen voor de kinderopvang. In de handleiding is onder andere een evaluatie-instrument opgenomen waarmee leidsters het welbevinden van de kinderen in hun groep kunnen nagaan. Dit instrument bestaat uit observatielijsten, vragenlijsten voor ouders en een vragenlijst voor kinderen van 8+.

Hoezo...rechten? Handleiding voor leerkrachten. Amersfoort: Defence for Children International, 1989

In deze handleiding is achtergrondinformatie over rechten van kinderen opgenomen. Verkrijgbaar bij Defence for Children International. Telefoon (020) 420 37 71.

47

Janssen, H. en M. Reij

Wacht maar af tot dat ik koning ben. Suggesties voor kinderparticipatie.

Purmerend: IMCO, 1996

Informatieve en inspirerende map over kinderinspraak en -participatie. Veel achtergrondinformatie en praktijkvoorbeelden. De publicatie besteedt ook uitgebreid aandacht aan de methodiek voor kinderparticipatie, zowel de voorbereiding als de uitvoering ervan. Achteraan is een uitgebreid overzicht van beschikbare literatuur en video's. Te bestellen bij IMCO. Telefoon (0299) 41 87 00.

Jong, A.T. de

Kinderen als klant. Marketing voor management en professioneel werken in de jeugdsector. Utrecht: De Tijdstroom, 1995

Systematiek om praktisch en doelgericht te werken vanuit de situatie van de klant: het kind en zijn ouders.

Kuik, S.

Mag ik op je rug? Van de kinderen en hun dagen met vriendschap en ruzie.

Amsterdam: Het Spinhuis, 1997

Vriendschap en ruzie spelen in het dagelijks leven van kinderen een belangrijke rol. Beschrijving van vriendschappen en ruzies tussen kinderen vanuit de visie van de kinderen zelf.

Lesbrief over de rechten van het kind, Amersfoort: Defence for Children International, 1993

Vier lessen, geschreven voor docenten van de bovenbouw van het basis-onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Met de lessen worden vier rechten duidelijk gemaakt, te weten:

recht op voorzieningen ('zorg voor me'), op bescherming ('bescherm me'), op participatie ('ik wil meepraten') en op speciale zorg ('ik heb

extra aandacht nodig'). In de lesbrief wordt ook aandacht besteed aan 'mond houden of meepraten'. Verkrijgbaar bij Defence for Children International. Telefoon (020) 420 37 71.

Rijnen, J.

Sterk kinderwerk. Utrecht: NIZW 1995

Een praktisch boekje over taken van de kinderwerker, met name gericht op kinderen die extra aandacht nodig hebben. In het boekje zijn onder andere checklists opgenomen om jezelf als leidster/kinderwerker te typeren en om een buurtanalyse en een doelgroepanalyse te maken. Ook wordt aandacht besteed aan programmeren van activiteiten en kinderopparticipatie.

48

Stuur, A.

Mijn eerste krant. Bruna en Volkskrant 1995

Een programma waarmee kinderen hun eigen krant kunnen opmaken op de computer. Boek en diskette zijn in de boekhandel te koop.

Winter, M. de

Kinderen als medeburgers. Kinder- en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingperspectief. Utrecht: De Tijdstroom, 1995

Een standaardwerk over kinderopparticipatie in Nederland. Een pleidooi voor actieve participatie van jeugdigen bij hun eigen leefomgeving.

Nuttige adressen

Waarborgfonds Kinderopvang

Postbus 43330
2504 AH Den Haag
Vestdijk 9
5611 CA Eindhoven
Telefoon (040) 232 97 40
E-mail waarborgfondskinderopvang@planet.nl

Vereniging van Nederlandse Gemeenten, sectie kinderopvang

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
Telefoon (070) 373 83 93
E-mail vng@vng.nl

49

VOG Ondernemersorganisatie voor welzijn, hulpverlening en opvang

Admiraal Helfrichlaan 1
3502 GH Utrecht
Telefoon (030) 298 34 34
E-mail vog@vog.nl

BoiNK Belangenvereniging voor ouders in de kinderopvang

Maliebaan 80
3581 CW Utrecht
Telefoon (030) 231 79 14
E-mail boink@hetnet.nl

NIZW-infopunt BSO

Catharijnesingel 47
3511 GC Utrecht
Telefoon (030) 230 66 03
Website www.nizw.nl
E-mail BSOinfopunt@nizw.nl

NIZW-expertisepunt Brede school/Verlengde Schooldag

Catharijnesingel 47
3511 GC Utrecht
Telefoon (030) 230 66 47
E-mail bsvsd@nizw.nl

Provinciale steunfuncties

GRONINGEN

SPRONG
Wegalaan 3 - 5
Postbus 2266
9704 CG Groningen
Telefoon (050) 577 01 01
Fax (050) 577 64 93
E-mail info@sprong.nl

FRIESLAND

Partoer
Natalstraat 7
Postbus 298
8901 BB Leeuwarden
Telefoon (058) 234 85 00
Fax (058) 234 85 01
E-mail info@partoer.nl

DRENTHE

Stamm
Eemland 5b
Postbus 954
9400 AZ Assen
Telefoon (0592) 39 44 00
Fax (0592) 35 12 01
E-mail stamm@castel.nl

OVERIJSEL

SPIL
Stationsweg 5
Postbus 625
8000 AP Zwolle
Telefoon (038) 421 67 46
Fax (038) 421 66 64
E-mail info@spil.com

FLEVOLAND

Kwadrant
Neringpassage 107
Postbus 194
8200 AD Lelystad
Telefoon (0320) 24 42 59
Fax (0320) 28 63 09
E-mail kwadrant@wirehub.nl

GELDERLAND

Spectrum
Arnhemsestraatweg 19
Postbus 8007
6880 CA Velp
Telefoon (026) 384 62 00
Fax (026) 384 63 00
E-mail info@spectrum.nl

UTRECHT

Link
Sint Jacobsstraat 12
Postbus 1575
3500 BN Utrecht
Telefoon (030) 234 79 79
Fax (030) 234 79 80
E-mail info@stlink.nl

51

NOORD-HOLLAND

IMCO
Emmakade 4
Postbus 106
1440 AC Purmerend
Telefoon (0299) 41 87 00
Fax (0299) 41 87 99
E-mail postbus@imco-nh.nl

ZUID-HOLLAND

Zuid-Hollandse Ondersteuningsorganisatie Kindercentra / ZOK
's Gravendijkwal 68
Postbus 299
3000 AG Rotterdam
Telefoon (010) 436 60 88
Fax (010) 436 53 16
E-mail info@zok.nl

ZEELAND

SCOOP
Achter de Houttuinen 8
Postbus 407
4330 AK Middelburg
Telefoon (0118) 68 25 00
Fax (0118) 63 53 11
E-mail scoop@scoopzld.nl

NOORD-BRABANT

Brabants Steunpunt Jeugdwezijn / BSJ

Koningsweg 2

Postbus 2347

5202 CH 's-Hertogenbosch

Telefoon (073) 614 17 74

Fax (073) 613 99 21

E-mail mail@bsj.nl

LIMBURG

SYMBIOSE

Mercator 1

Postbus 5086

6130 PB Sittard

Telefoon (046) 420 80 00

Fax (046) 420 80 80

E-mail webmaster@symbiose.nl

Overige publicaties buitenschoolse opvang

Verschillende landelijke organisaties maken publicaties ter ondersteuning van de uitbreiding van de buitenschoolse opvang in Nederland. De provinciale steunfuncties beschikken over specifieke publicaties over de buitenschoolse opvang in hun provincie.

NIZW

53

Het NIZW heeft negen brochures gemaakt en een video. De eerste twee brochures zijn uitgaven van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en aldaar gratis te verkrijgen. De overige zeven brochures zijn bij het NIZW te koop.

Meijvogel, M.C. en E.T. Schreuder
Buitenschoolse opvang, basisinformatie. Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 1997

Schreuder, E.T. en M.C. Meijvogel
Buitenschoolse opvang in samenwerking. Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 1997

Schreuder, E.T. en M.C. Meijvogel
De kinderclub. Een open voorziening voor buitenschoolse opvang. Utrecht: NIZW, 1997

Schreuder, E.T.
Buitenschoolse opvang in de basisschool. Utrecht: NIZW, 1997

Schreuder, E.T. en M.C. Meijvogel
De huiskamer. Buitenschoolse opvang als achterwacht. Utrecht: NIZW, 1997

Schreuder, E.T.
Tieneropvang. Utrecht: NIZW, 1997

Ligtermoet, C.I. en E.T. Schreuder
Geef ze een stem! Ouderpanels in de buitenschoolse opvang. Utrecht: NIZW, 1997

Rijnen, J.A.M. en E.T. Schreuder

Geef ze de ruimte! Kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang. Utrecht: NIZW, 1997

Schreuder, E.T. en A.J.H. Smallenbroek

Gemeentelijke regie bij de buitenschoolse opvang. Utrecht: NIZW, 2000

Videofilm (35 minuten, ook met Engelse ondertiteling te verkrijgen)

Mag ik naar de BSO? Zes voorbeelden van buitenschoolse opvang. Utrecht: NIZW, 1999

Buiten deze serie heeft het NIZW nog een handboek voor het inrichten van leefruimten in de buitenschoolse opvang uitgegeven.

Van Liempd, I. en E. Hoekstra

De tafelronde, ruimten inrichten voor buitenschoolse opvang. Utrecht: NIZW, 2000

54

VOG

De VOG heeft een werkboek gemaakt voor instellingen om hen te ondersteunen bij de praktische vormgeving van de buitenschoolse opvang. Dit werkboek is te bestellen bij de VOG.

Werkboek uitbreiding buitenschoolse opvang. VOG, Utrecht, 1998

VNG

De VNG heeft een stappenplan gepubliceerd om gemeenten te ondersteunen bij het vormgeven van de uitbreiding van de buitenschoolse opvang in hun gemeente. Het stappenplan is te bestellen bij de VNG.

Stappenplan voor gemeenten. VNG, december 1997

In 2000 is het *Handboek Kinderopvang* uitgebracht. Dit boek is bedoeld om gemeenten te ondersteunen bij de uitvoering van de regeling uitbreiding kinderopvang en buitenschoolse opvang. Gemeenten krijgen dit handboek gratis; andere organisaties kunnen het bestellen bij de VNG.

BOinK

BOinK publiceert een voorbeeld van een nieuwe opzet van buitenschoolse opvang. Deze brochure is te bestellen bij BOinK.

Balk, L.

Gouda: een buitenschools voorbeeld van samenwerking, Utrecht: BOinK, 1997

Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW

Het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW is een onafhankelijke organisatie die zich door middel van informatie, innovatie en ondersteuning richt op vernieuwing en verbetering van de sector zorg en welzijn. In deze sector werken ruim 400.000 beroepskrachten en vele vrijwilligers op terreinen als kinderopvang, maatschappelijke dienstverlening, sociaal-cultureel werk, ouderendienstverlening, jeugdzorg, maatschappelijke opvang, verzorgings- en verpleeghuizen, thuiszorg en hulpverlening aan mensen met een handicap. Ook instellingen buiten de sector die zorg- en welzijnsactiviteiten ondernemen, zoals opleidingen, provincies, gemeenten en woningbouwcorporaties, doen regelmatig een beroep op het NIZW. De werkzaamheden van het NIZW zijn geclusterd rond de thema's *informatie en infrastructuur, jeugdzorg en -welzijn, zorgen en verplegen, organisatie van zorg en lokaal sociaal beleid*. Binnen deze kaders houden de medewerkers van het NIZW zich bezig met de ontwikkeling en implementatie van nieuwe methodieken en informatieproducten, met afstemmingsvraagstukken en expertiseontwikkeling. Dat resulteert onder meer in congressen, trainingen, boeken, brochures, almanakken, databestanden, websites, cd-rom's, video's en een informatielijn.

